2671 - Tweewekelijkse uitgave van het Humanistisch Verbond - 9 januari 1971

HUMANIST

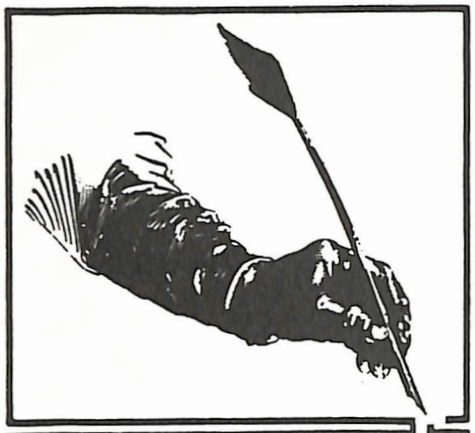

on/eens

Ontwikkelingshulp

Op 10 december j.l. kwam de stichting voor ontwikkelingshulp van het Humanistisch Verbond op de TV. Helaas ook hier weer het bekende: de rijke landen worden steeds rijker ten koste van de arme landen. Dalende prijzen van de grondstoffen der laatstgenoemde; grondstoffen, die zij niet kunnen veredelen en als ze het wel kunnen dan worden ze geweerd door hoge tolmuren. Daartegenover stijgende prijzen van de industriële produkten uit het westen.
De oorzaken van de droeve gang van zaken liggen zowel in de wereld der rijken als der armen. Evenmin als de onontwikkelde gebieden, kan het westen zijn vitale problemen als oorlogsdreiging en overbevolking — in het bijzonder geldt dit laatste voor ons land — oplossen. Voor de derde wereld is het stopzetten der bevolkingsgroei een conditio sine qua non, maar ook deze catastrofe kan men het westen in zijn schoenen schuiven.
Ons fraai systeem heeft ondanks zijn ongekende verspilling aan bureaukratie, reklame, konkurrentiewrijving en de produktie van talloze waardeloze zaken, een volkswelvaart en relatieve vrijheid teweeggebracht, die grote verbittering bij de arme landen heeft gewekt.
De zin of onzin van het kapitalisme is de onbegrensde uitbreidingsdrang tot vergroting van het industriële kapitaal; meer machines, fabrieken en schoorstenen. De moderne manager gaat het niet om lage lonen maar om uitbreiding van zijn onderneming. Evenwel de massa moet koopkrachtig genoeg zijn en tot konsumptie aangezet om de produktie op te nemen. Winst moet er natuurlijk zijn voor de uitbreiding; voor een tweede, liefst derde TV-radio, idem auto, idem huis enz. De ziel der negotie zou o zo graag de derde wereld vol fabrieksschoorstenen zetten en waarom zou er dan niet de zelfde welvaart en vervuiling gedijen als bij ons?
Zodat ik maar zeggen wil, dat er wellicht iets aan ons systeem mankeert maar niet zoveel of de arme landen kunnen er rijk bij worden, mits men met een eigen inbreng van solidariteit, van doorbreking der kluisters der mystieke taboes komt en werken wil.
De dalende prijzen der grondstoffen is niet te wijten aan het boze systeem maar aan de overvoering der markt. Precies als bij ons de melk en de landbouwprodukten (VS en EEG) dit ervaren. Het dient herhaald, het westen kan dit historische probleem niet oplossen op korte termijn; de derde wereld evenmin, zij ziet geen kans binnen een menselijke termijn een klimaat te scheppen, waarbij een volkswelvaart van de grond kan komen.
Armen en rijken passen geheel in de oekumene der domheid en onwil. De westerse wereld bevindt zich in een veelsoortige krisis: Politiek: (oorlogsdreiging), ekonomisch: (overbesteding door onbedwingbare inflatie), Sociaal door de o.a. immorele opname van gastarbeiders, daarmede de kiem leggend voor een rassenprobleem, voorts — en speciaal voor ons land geldend — de overbevolking nog ondragelijker maakt; de woningnood verhevigt en vereeuwigt. Kultureel: degeneratie-verschijnselen, eskalatie van misdrijf en geweld, zich overgeven aan roes als sex, alkohol, tabak, softdrugs.
Toch is er nog iemand die voorstelt onze westerse ekonomie, die o.a. kampt met groot struktuurbederf (zie landbouw, woningnood, gastarbeid, ook dit laatste is struktuurbederf, produkt van inflatie, te belasten met de afbraak van onze suiker-, suikerwerk-(?), cacao-, tabaksindustrie enz.; te belasten, terwille van de ontwikkelingslanden. Dit zouden dubbele kosten zijn, eenmaal voor de afbraak, eenmaal voor de opbouw.
Wel lijkt het logisch de westerse industrie van dien aard niet uit te breiden, doch de kommerciële uitbreiding dezer produkten, resp. mineralen voor de oorsprongslanden te reserveren en vrije import toe te laten op basis van westerse prijzen.
Anderzijds hulp in de vorm van eenvoudige bedrijfsmiddelen passend in de stand der ontwikkeling van het ontvangende land en in de vorm van know-how.
Steun bij onderwijsopbouw niet naar westers model maar gericht op het meest elementaire, zodat opheffing van het analfabetisme binnen enkele jaren kan plaatsvinden en verder onderwijs naar werkelijke behoefte en niet zoals nu of voor kort waar het onderwijs vaak een negatief effekt heeft gehad (Pearson rapport, 1970 blz. 78.)
Ik weet niet in hoever er ginds behoefte bestaat of mogelijkheid van toepassing van radio- en tv-materiaal, zoja dan zou men in plaats van arbeidstijdinkorting in deze industrie, beter produkten voor de ontwikkelingslanden kunnen maken. Ik kan de uitzending niet anders zien dan een gemiste kans voor ons Verbond.

P. Hisschemöller, Middelharnis

GEWELD

Het redaktionele kommentaar op het stuk van mej. Sprey, Utrecht in Mens en Wereld no. 21 bevat een uitspraak die voor nadere diskussie vatbaar is.
Het gaat om deze passage: 'geweld moet voor hem zelfs iets aantrekkelijks hebben'. 'Hem', dat is degeen die problemen met geweld wil oplossen.
De toelaatbaarheid c.q. wenselijkheid van geweld ter oplossing van een probleem is uiteraard een moreel probleem. In dit opzicht ben ik het geheel eens met de heer Vogel, dat geweld in elk geval veel ellende met zich mee brengt. Of geweld nooit iets oplost is m.i. een kwestie van appreciatie en afweging van offers en resultaten.
Geweld is echter ook altijd kontra-geweld. Aan geweld gaat struktureel geweld vooraf. Kontra-geweld eist slachtoffers. Daar zijn we bang voor. Struktureel geweld heeft en eist voortdurend slachtoffers. We willen dat alleen niet zo goed weten.
Het begrip 'geweld' heeft tenminste twee inhouden.
Voor ons, die welvarend zijn en wat te verliezen hebben (dank zij ons struktureel geweld) betekent (kontra-)geweld iets immoreels. Voor de gebruikers van (kontra-)geweld betekent dit de ultimum remedium ter redding van zijn eigen menselijke waardigheid. En dit zeg ik niet omdat geweld voor mij iets aantrekkelijks heeft.
Ik wil eindigen met deze uitspraak: Kontrageweld afwijzen betekent struktureel geweld aksepteren. Het is duidelijk dat ik het niet heb over Dam-rellen, maar over Brazilië en andere onderontwikkelde gebieden.

B. J. ONG, Drachten

Na vijfentwintig jaar is Mens en Wereld humanist geworden

HUMANIST

voortzetting van Mens en Wereld

Tweewekelijkse uitgave van de stichting 'de humanistische pers'

Jaargang 26 nummer 1
9 januari 1971

Hoofdredakteur:
Casper Vogel

Redaktieraad:
Mevr. P. Hienekamp,
Mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie,
H. J. Roethof,
H. Wiedeman.

Redaktiesekretaris:
F. C. van Soesbergen,
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort,
telefoon 03490-16474

Lay-out: Gerard Voet
Druk: Storm - Utrecht - Maarssen

Administratie, abonnementen en advertenties:
Postbus 114, Utrecht,
telefoon 030-24641,
postgiro 58 t.n.v.
'de humanistische pers', Utrecht.

Abonnementsprijzen per jaar:
Nederland, andere EEG-landen,
Suriname en Ned. Antillen ƒ 12,50
Overige landen ƒ 14,—
Losse nummers ƒ 0,50

In dit blad ingenomen standpunten zijn niet noodzakelijkerwijs die van het Humanistisch Verbond.

HUMANIST een ongeloofsbelijdenis vooraf

HUMANIST — een nieuw blad? Ja en nee. Niemand zal het eerder gezien hebben, dus voor het oog is het een nieuwe verschijning. Wie het verder bekijkt en doorleest zal echter veel kunnen herkennen van iets dat vertrouwd voorkomt. Ook dat klopt. Vernieuwd is de vorm; voortgezet wordt de inhoud, naar aard en kwaliteit, van een bij velen bekend humanistisch blad: Mens en Wereld.
Wat is een humanistisch blad? Een blad van en voor humanisten, met humanistische artikelen, dat de humanistische waarheid verkondigt op een humanistische manier? Zoiets zoekt men tevergeefs, omdat het onzin is. Zulke artikelen bestaan niet. Er is geen humanistische waarheid en daarom kan dit blad hem niet brengen ook.
Er bestaat wel een humanistische levensbeschouwing en daar wil dit blad de kenmerken van dragen. Dus toch op een bepaalde levensvisie vastgepind? Nee, want als humanisme ergens door wordt gekenmerkt, dan is dat doordat het zich in geen enkel opzicht laat vastpinnen.

Humanisme staat voor een persoonlijke bereidheid of vastberadenheid om met de vragen omtrent het leven te willen leven. Misschien moet men zeggen durven, omdat humanisten bewust afzien van uit allerlei richtingen aangeboden antwoorden. Daarmee houden ze de vragen levend. Het enige gegeven is voor hen de mens en zijn omgeving in ruimste zin en dit is het vertrekpunt van alle twijfel en denken. Zoiets is in zijn ogen geen keuze, want een andere redelijke mogelijkheid ontbreekt. Humanisten zien geen alternatief voor de mens als instrument en als onderwerp van bewustwording. In dit proces doen zij daarom slechts een beroep op menselijke vermogens, en wel die vermogens die ze als positief ervaren: redelijkheid, verdraagzaamheid, verantwoordelijkheid, kritische zin.

Dit bewustwordingsproces kan op verschillende manier richting gegeven worden. Ieder staat hierbij voor een persoonlijke taak, al kan hij gesterkt worden door het besef dat hij niet alléén staat.
Alleen maar mooie woorden? Zo'n uitgangspunt ontleent zijn waarde mede aan de mate waarin elk zijn levensbeschouwing weet uit te bouwen tot een levenshouding, waardoor het denken in het doen herkenbaar wordt.
De laatste tijd vooral wint de mening veld dat dit op zich zelf nog onvoldoende is, omdat lang niet iedereen in onze samenleving (en zeker niet in tal van andere landen) over dezelfde mogelijkheden beschikt om onafhankelijk tot zelfontplooiing te komen, zodat humanisten ook in maatschappelijk opzicht een taak hebben te vervullen. De een betrekt de principiële eis van geestelijke vrijheid slechts op zichzelf; de ander acht het een fundamentele maatschappelijke voorwaarde.
Het is geen noodzaak, maar wel een in sociaal opzicht nuttig gegeven, om zich humanist te noemen wanneer men het hierboven in hoofdlijnen omschreven uitgangspunt onderschrijft. Blijkens vrij recente onderzoekingen doet ongeveer 7 procent van de Nederlanders dat ook (op 1/3 deel dat bewust onkerkelijk is). Voor deze mensen, en voor ieder ander die zich ervoor interesseert, wil dit blad van betekenis zijn. Dat het de naam van HUMANIST heeft gekozen, is een kwestie van duidelijkheid.
Wat HUMANIST zijn lezers wil bieden is informatie, kommentaar en beschouwing. Dat wil zeggen dat het aksent valt op de individuele en kollektieve geestelijke vrijheid waarin de mens zijn eigen mening kan vormen en uiten, zonder daarbij door anderen gehinderd te worden. Dat wil ook zeggen dat aan dit blad de eisen mogen worden gesteld, die humanisten ook aan zichzelf wensen te stellen. Wat het echter uitdrukkelijk niet wil zeggen is dat het een humanistische visie op wil dringen als enig juiste. Dat namelijk is nu net wat ieder voor zich moet uitmaken.
HUMANIST stelt zich ten doel de samenleving regelmatig te konfronteren met het humanistisch uitgangspunt en de mogelijke konsekwenties daarvan op verschillend terrein en onder velerlei omstandigheden. Het wil daarbij echter uitdrukkelijk ieders geestelijk zelfbeschikkingsrecht respekteren. Is er behoefte aan zo'n blad? Door het simpele feit dat u deze regels nu leest, geven wij van onze overtuiging daarvan blijk. Het voornaamste argument hiervoor is de belangstelling die aldoor voor Mens en Wereld bleek te bestaan. Dit geeft grond aan het vermoeden dat voor humanisten en met het humanisme sympathiserenden zo'n tijdschrift van waarde kan zijn.
Daarnaast kan de duidelijke ontkerkelijkings-tendens in onze samenleving zekere verwachtingen scheppen. Velen onder het sterk groeiende aantal buitenkerkelijken in Nederland voelen zich aanvankelijk bevrijd, maar meestal al snel onbehaaglijk als geestelijk daklozen. Zonder zich direkt gebonden te hoeven voelen, kan dit blad voor hen wellicht van betekenis zijn; dat heeft Mens en Wereld al vaak genoeg bewezen. HUMANIST wil ook deze taak overnemen.
Waarom dan deze verandering.
Vooral om drie redenen. Ten eerste was Mens en Wereld in veler ogen node aan een vernieuwde presentatie toe. Dit moment hebben wij aangegrepen om zowel het uiterlijk geheel te moderniseren, als een ander drukprocéde te kiezen — offset. Dit komt naar wij vertrouwen de aktualiteit en de aantrekkelijkheid ten goede, terwijl de inhoud naar aard en kwaliteit niet aangetast wordt; integendeel — alleen maar verbeteringen kan ondergaan.
In de tweede plaats sluit deze vernieuwing aan bij een kongres-besluit van het Humanistisch Verbond, volgens hetwelk mettertijd verschillende periodieken die door het Verbond worden uitgegeven in elkaar worden geïntegreerd. Dit is de eerste stap in dit proces.
De derde belangrijke reden is het gevolg van herbezinning op de positie en de funktie van dit blad. Het wordt uitgegeven door de door het Humanistisch Verbond opgerichte stichting De Humanistische Pers. De uitgave wordt dus mogelijk gemaakt door het HV, omdat het dit een van zijn belangrijke taken acht. Het zou echter onjuist zijn HUMANIST hierom uitsluitend te zien als ledenblad en te veronderstellen dat het blad slechts de belangen van het Verbond wil dienen. Zoals al eerder aangegeven: het stelt zich een ruimer doel voor ogen. Het wordt geïnspireerd vanuit het Humanistisch Verbond, maar — hoezeer dat ook toe te juichen is — als abonnee op HUMANIST hoeft men geen lid van het HV te zijn, en omgekeerd. Het wil voor het Verbond en zijn leden een kommunikatiemiddel zijn, maar het wil tevens nadrukkelijk over de grenzen van het georganiseerde humanisme heen een bijdrage leveren aan de meningsvorming.
Deze taken worden nu met enthousiasme na een suksesvol 25-jarig bestaan van Mens en Wereld overgenomen. Daarom schrijven we met opzet: HUMANIST, 26e jaargang, nummer 1.
We hopen van harte dat hij u zal aanstaan.

Red.

WIE ZIJN DIE HUMANISTEN?

Wie en wat zijn humanisten in Nederland eigenlijk en wat staat hun, daarvan uitgaande, eigenlijk te doen. Wat is hun typische opgave en wat is hun typische benadering van bestaande vraagstukken, de humanistische „beweging" in Nederland betreffende. Behalve filosoferen over de mogelijke beantwoording van een vraag, daarbij uitgaande van min of meer vage gegevens en zekerheden, kan men ook trachten materiaal aan te dragen voor de juiste beantwoording ervan in de vorm van op een bepaald ogenblik gekonstateerde feiten. Behalve filosoferen kan men ook trachten de harde feiten te onderzoeken en langs induktieve weg naar een antwoord te strompelen. Als het goed is bewandelt men natuurlijk beide wegen: de weg van het filosoferen zowel als die van het feitenonderzoek, want wat heeft men eraan dat men zich al filosoferend een beeld van „de ideale humanist" vormt en een ontwerp maakt van diens standpuntsbepalingen en optreden, als men er nauwelijks zeker van kan zijn dat die ideale humanist ergens ook in levenden lijve rondloopt.

Het is gewoon gewenst dat iedereen die zich humanist noemt, zichzelf periodiek onderzoekt, om na te gaan wat van zijn humanist-zijn pretentie is en wat werkelijkheid. Dat geldt evengoed voor degenen die in een humanistisch genoemde beweging beleidslijnen trachten uit te stippelen en leiding te geven en die periodiek onderzoeken waar de humanistische aanhang zich ergens bevindt, onderweg naar het werkelijk aktief en konstruktief humanist-zijn, opdat er geen idealistische slagen in de lucht worden gemaakt, die zwemmend in het water niet waar gemaakt kunnen worden.

Al in de jaren dertig ving Huizinga zijn destijds beroemd geworden boek „In de schaduwen van morgen" aan met de nog weerklinkende woorden: „Wij leven in een krankzinnige wereld en wij weten het" (maar hoe rustig lijkt nog, in terugblik, de tijd waarin hij dit als zijn overtuiging neerschreef). In de konfrontatie van zijn ik met de hem omringende wereld voelde Huizinga toen al het konflikt dat in een latere periode velen van zichzelf en van de eigen identiteit zou gaan vervreemden. Wat in de tijd waarin hij zijn beroemd geworden woorden schreef nog het onbehagen weerspiegelde van een enkele waakzame waarnemer is nu het probleem van de velen geworden; wie zijn wij, wie ben ik, los van de opinies, de meningen, de overtuigingen die mij van uur tot uur door de massakommunikatiemedia worden aangepraat.

Hoe stellen wij, hoe stel *ik* (als dat ik nog vindbaar is) mij op tegenover wat er in het leven, wat in *mijn* leven en tegenover wat er in de wereld, wat in *mijn* wereld, vandaag gebeurt?

Zo er al één vraag is, waarop degene die pretendeert met een levenshouding en een wereldbeschouwing in het heden te staan moeizaam een antwoord *moet* trachten te vinden dan is dat zeker déze vraag. Immers; het antwoord hierop is in feite het enige fundament waarop de moderne mens zijn geestelijke bestaan nog kan trachten te funderen, dit antwoord is de enige basis waarop opinies, meningen en overtuigingen met enige stevigheid overeind kunnen worden gehouden. Zonder dit antwoord blijft hij met zijn overtuigingen en meningen letterlijk in de lucht hangen òf — om een ander beeld te gebruiken — hij blijft ermee dobberen op de golven en golfjes van de aktualiteit, op wat vandaag toevallig de aandacht vraagt of wat zich vandaag toevallig aan de aandacht opdringt. Zo er al een groep is, voor wie de beantwoording van deze vraag telkens opnieuw centraal moet worden gesteld, dan is dat zeker de groep dergenen die zich met grotere of kleinere bereidheid humanist willen noemen; de groep dergenen voor wie de traditionele theologische en kerkelijke dogma's en uitgangspunten als fundament voor levens- en wereldbeschouwing weinig of geen betekenis meer hebben, (althans niet *omdat* het godsdienstige of kerkelijke uitgangspunten en standpunten zijn; soms wel om andere redenen).

Voor de humanist is de vraag: wie ben ik en hoe stel ik mij — omdat ik ben die ik ben — op tegenover de uitdaging van leven en wereld bovendien *moeilijker* dan voor anderen die voor zichzelf in de wereld van vandaag een eigen levens- en wereldbeschouwing opeisen — en daarom in principe een meer klemmende centrale levensopgave dan voor anderen met alle extra-verantwoordelijkheden van dien. Voor de humanist immers liggen de mogelijkheden van beantwoording van de centrale bestaansvraag: *wie ben ik?* veel meer open naar de kant van ieders individuele visie op de betekenis van het mens-zijn en de zin van het in-de-wereld-zijn.

Het mag dan ook geen wonder worden genoemd dat het bestuur van het Humanistisch Centrum 'Mens en Wereld', waarin vertegenwoordigers van alle humanistische organisaties in Nederland vertegenwoordigd zijn, in zijn overleg inzake allerlei mogelijke koördinaties en andere vormen van gemeenschappelijke aanpak meermalen tegen juist deze vraag aangelopen is — en hopelijk steeds zal blijven aanlopen.

Gedeeltelijk in opdracht van dit centrum is in de afgelopen jaren door het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek een aantal enquêtes gehouden. Op de uitkomsten van een drietal feiten-onderzoekingen willen we hier ingaan:

1) het onderzoek naar de oorzaken van het ledenverloop van het Humanistisch Verbond, via een steekproef onder opzeggers van het lidmaatschap in 1967;

2) het in 1968 afgesloten onderzoek naar de persoonlijkheid van de van jongsaf buitenkerkelijke humanist, door een steekproef onder georganiseerde humanisten en

3) de in 1969 uitgevoerde enquête onder de bezoekers van het Coornherthuis in Driebergen, waarbij het de bedoeling was de „soort" bezoekers te omlijnen en hun houding tegenover het Humanistisch Verbond te peilen.

Voordat de uitkomsten van deze drie onderzoekingen naar de „harde" feiten aan de orde zullen worden gesteld eerst nog even een meer gedetailleerde omschrijving van de opzet en de bedoelingen van deze onderzoeken, opdat de lezer zo helder mogelijk het verband zal zien tussen deze onderzoeksopzetten en de vraag die in dit artikel voor de humanist centraal wordt gesteld; wie is hij en hoe stelt hij zich op tegenover het leven en de wereld (niet: hoe moet hij zich opstellen, want dat is een kwestie zoals hierboven werd opgemerkt van filosoferen en dat is maar een deel van de basis waarop een beleid kan en moet worden uitgestippeld, het andere deel ervan zijn de feiten, welke meermalen met opzet „hard" werden genoemd).

Het eerstgenoemde onderzoek, dat naar de redenen voor het opzeggen van het lidmaatschap van het HV heeft tot inzet gehad na te gaan niet alleen wat die redenen precies waren, maar bovendien om die genoemde redenen te spiegelen onder meer aan de verwachtingen waarmee men lid was geworden (voor zover men zich dat nog herinnerde en nog tot uitdrukking kon brengen. Ondermeer werd hiervoor een aan de groep opzeggers gelijkgemaakte groep van leden ondervraagd). Zo kon men nagaan of er aanleiding bestond om het gevoerde beleid zodanig te veranderen dat opzeggingen voor een deel zouden kunnen worden voorkomen (voor zover uiteraard het HV voor zijn leden niet fungeert als een doorgangshuis met een tijdelijke, vormende funktie).

Het tweede onderzoek, dat naar de persoonlijkheid van de van jongsaf buitenkerkelijke humanist, werd opgezet als een aanvulling van het levensgeschiedenissen-onderzoek dat deel uitmaakte van het „Onderzoek naar de Buitenkerkelijkheid in Nederland" van enige jaren terug, waarin „de humanist, lid van het Humanistisch Verbond" te weinig uit de verf kon komen. In dit onderzoek konden namelijk maar een vijftal humanisten worden onderzocht, wat uiteraard veel te weinig was om ook maar enigszins een gevarieerd beeld te kunnen krijgen van wat de humanist in Nederland nu eigenlijk en feitelijk is, qua soort en instelling.

In het HISO-onderzoek werden levensgeschiedenis-interviews gehouden met dertig

georganiseerde humanisten (uit het Hum. Verbond, uit Humanitas en uit de Hum. Werkgroep in de Partij van de Arbeid). De bedoeling die daarbij voorzat kan populair worden geformuleerd als: eens in alle voorlopigheid en vrijblijvendheid na te gaan wat voor vogels de til van het humanisme in Nederland herbergt (vrijblijvend en voorlopig; omdat uiteraard met het beschikbare budget een volledige inventarisatie naar soort en kwaliteit niet mogelijk was, hoogstens een opsomming van enige typen die blijken voor te komen in het ledenbestand, zonder te kunnen aangeven welk percentage van het geheel deze uitmaken en zonder de zekerheid, dat er nog niet veel meer varianten bestaan met wier verwachtingen men in het beleid rekening zou kunnen en moeten houden).
Het derde onderzoek tenslotte had tot inzet na te gaan wat voor soort jongelieden het Coornherthuis bezoekt (een vormingscentrum voor militairen) en wat wel de vooruitzichten voor een eventuele ledenwerving onder deze jongelieden zouden kunnen zijn. Ook hier dus weer het pogen om een op feiten gebaseerd antwoord te krijgen op de vraag: wie is degene die in de toekomst mogelijkerwijs in de humanistische beweging zal worden opgenomen en die nu in feite al in het vaarwater zit, want waarom zou hij anders het humanistische militaire tehuis bezoeken in plaats van een van de tehuizen op konfessionele grondslag (hoewel dat 'in de plaats van' natuurlijk met de nodige voorzichtigheid dient te worden gehanteerd, we weten het gewoon niet met voldoende zekerheid).
En nu de uitkomsten van dit drievoudige feitenonderzoek/gewetensonderzoek. Natuurlijk kunnen we binnen het bestek van dit artikel alleen ingaan op zeer algemene interpretaties die op de natuurlijk altijd wat subjektieve analyse van tal van cijfermatige detail-uitkomsten gebaseerd zijn, en voor een deel ook op elkaar ondersteunende gegevens van de drie onderzoeken tezamen die hier niet stuk voor stuk worden aangestipt.
Waarom zeggen leden van het Humanistisch Verbond hun lidmaatschap op en wat is de achtergrond van deze stap? Allereerst valt op — men kon moeilijk anders verwachten — dat de opzeggers over het algemeen behoren tot de mensen die nog slechts enkele jaren lid zijn en dus om de een of andere reden geen stevige loyaliteit met de beweging hebben kunnen ontwikkelen.
De meest in het oog vallende redenen hiervoor blijken te kunnen worden aangehaakt aan uitspraken over de geringe bevrediging die men gevonden heeft in de kontaktuele sfeer tussen de leden onderling, over het overwegend intellektuele karakter van het HV, over het onvoldoende accent dat binnen het Verbond valt op de buitenkerkelijkheid en over de ouderwetse, te administratieve organisatie-struktuur van het Verbond. Eventueel genoemde financiële argumenten voor de opzegging van het lidmaatschap worden door de ondervraagden over het algemeen doorzien; de echte redenen worden beleefd als afspiegeling van een negatief uitvallende beoordeling van het Humanistisch Verbond in zijn dagelijks reilen en zeilen.

Het nut van het bestaan in Nederland van het Verbond, afgezien van die dagelijkse praktijk, wordt daarbij niet aangevochten; meer dan 50 % van de opzeggers vindt dat het Humanistisch Verbond op de ingeslagen wegen moet voortgaan. Met andere woorden: bij de opzegging van het lidmaatschap staan frustraties in het persoonlijke vlak voorop. In de dagelijkse praktijk van het lidmaatschap blijken veel opzeggers geen bepaalde rol voor zichzelf te hebben kunnen vinden, hoewel de bereidheid tot persoonlijke inzet bestond. Voor zover het Verbond echter in abstracto bijdragen levert tot verfrissing van het geestelijk klimaat in Nederland en voor zover het zich inzet voor het bereiken van konkrete maatschappelijke doelen blijft men er zich achter stellen ook al wenst men geen lid te blijven. In feite kan men zeggen is hier dus duidelijk sprake van een identifikatieprobleem, men heeft zich wel kunnen identificeren *met* het Verbond, maar niet *in* het Verbond. Het Humanistisch Verbond heeft hen niet tot persoonlijke inzet uitgedaagd en dus hebben zij er maar mee gekapt.

Hoe komt de van jongsaf buitenkerkelijke humanistisch georganiseerde in doorsnee als persoon naar voren uit het levensgeschiedenissen-onderzoek? Uiteraard is het zeer moeilijk grote lijnen te vinden in de dertig geestelijke levensgeschiedenissen die konden worden verzameld. Als men er toch wat van wil zeggen dan valt in de eerste plaats op de ongelijksoortigheid van het onderzochte gezelschap. In de geestelijke bagage worden de meest uiteenlopende zaken meegedragen, wat overigens ook weer moeilijk anders kon worden verwacht.
Er is geen sprake van een duidelijke min of meer rechtlijnig verlopende persoonlijke geestelijke ontwikkelingsgang, die uiteindelijk uitgelopen is op het lid worden van een humanistische organisatie. Veeleer komt de humanist naar voren als iemand die tezamen met talloze anderen meegevoerd wordt nu herwaarts dan derwaarts in het gekompliceerde rivierdeltagebied dat Nederland ook in geestelijk opzicht blijkt te zijn.
Hij komt naar voren niet als een doelgericht zoeker, maar als een vertegenwoordiger van het geestelijk klimaat dat typisch schijnt te behoren bij een zich in versneld tempo stedelijker, onkerkelijker en materialistischer wordende samenleving. Zijn meningen zijn maar ten dele gepolariseerd en het is eerder het min of meer toevallige spel van faktoren dat tot zijn keuze voor het humanisme in de eerste plaats en tot zijn keuze voor een lidmaatschap in de tweede plaats heeft geleid, dan dat die keuzen het gevolg zijn van ferme standpunten en overtuigingen (die overigens natuurlijk wel bestaan).
Het klinkt allemaal waarschijnlijk wat paradoxaal maar uit het levensgeschiedenissenonderzoek komt de humanist eer naar voren — en hoe zou het ook anders kunnen — als een medeslachtoffer van de algemeen heersende geestelijke malaise in Nederland dan als een soort dat zich duidelijk onderscheidt van andere mensen binnen en buiten de bestaande geestelijke en godsdienstige organisaties — om het zo neutraal mogelijk te zeggen. Met één grote uitzondering; zijn verdraagzaamheid jegens andere meningen en overtuigingen is duidelijk groter dan bij die „anderen" (dit blijkt uit een vergelijking van *deze* levensgeschiedenissen met die welke — op dezelfde wijze — verzameld zijn in het kader van het *Onderzoek naar de buitenkerkelijkheid in Nederland* van enige jaren terug).
En die grotere verdraagzaamheid is duidelijk géén grotere beschouwelijkheid zonder meer, de *wil* en de bereidheid tot persoonlijke inzet is er meestal duidelijk achter herkenbaar. De inzetmogelijkheden worden echter weinig duidelijk gezien.
De humanistische organisaties worden door de leden — blijkens hun levensgeschiedenissen — gezien in het rijtje van de bestaande maatschappelijke instituten waarin ook de kerken staan. De humanistische „beweging" wordt, vooral door de jongeren onder de ondervraagden gezien als een deel van het bestaande *establishment*, een zaak die naar hun mening in diskussie is en ook behoort te zijn. Er wordt van de humanistische beweging, als verzameling van organisatiekanalen, een nieuwe ideologie gevraagd; een ideologie die zich meer praktisch richt op een betere wereld, minder langs de weg van de theoretische beschouwingen op de ontplooiing en vervolmaking van de enkele mens.

Wie nu, tenslotte, zijn de jeugdige dienstplichtigen die het Coornherthuis bezoeken en wat is hun instelling tegenover het humanisme en eventueel het Humanistisch Verbond? Vooraf dient te worden opgemerkt dat deze jongeren voor een deel naar het Coornherthuis blijken te komen juist voor een kennismaking met het humanisme. Uit het onderzoek is gebleken dat de bezoekers van het Coornherthuis, naar leeftijd betrekkelijk gelijksoortig, naar opleiding gelijk verdeeld zijn over middelbare en lagere schoolopleidingen. In vergelijking met het landelijk gemiddelde zijn de mensen met middelbare en hogere opleiding sterk oververtegenwoordigd. De bezoekers hebben zichzelf dus wel degelijk geselekteerd. Sympathisanten met het Humanistisch Verbond worden in nagenoeg gelijke mate in elk opleidingsniveau aangetroffen. In de groep komen relatief veel kerkleden voor.

Wie zegt zich tot het Verbond aangetrokken te voelen is een veelzijdige lezer met een voorkeur voor 'linksgerichte' opinielektuur. Dat betekent niet dat men zich in zijn opvattingen lijnrecht tegenover bijv. de ouders opstelt; integendeel, het zijn meer genuanceerd denkenden, men is het in sommige opzichten eens, in andere on-

Een aantal vooraanstaande humanisten in binnen- en buitenland verleenden hieraan hun medewerking door hun bijdragen. De buitenlandse artikelen zijn in het nederlands vertaald.

Gebonden *f* 14,90; ingenaaid *f* 11,90; 214 blz.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

eens. Er bestaat duidelijk behoefte aan voorlichting over het HV. Velen zijn juist daarvoor naar het Coornherthuis gekomen. Opvallend boven alles is het hoge percentage van onderwijzers en leraren onder de bezoekers.

Tot zover de uitkomsten van het drievoudige feiten-onderzoek. Wellicht is het gewettigd om als algemene konklusie het volgende neer te schrijven. Zowel de zich humanist noemende, als de potentiële humanist heeft deel in de grote tendens in onze samenleving, namelijk om zijn meningen en overtuigingen te vormen aan wat van dag tot dag aktueel is. Er is minder eerste behoefte aan een sluitende ideologie dan wel aan een van dag tot dag, naar aanleiding van wat in de samenleving aktueel is, „vertalen" van de humanistische beginselen tot standpunten en overtuigingen. De humanistische „beweging" zou op die behoefte wellicht meer kunnen inspelen dan tot nu toe gebeurd is: door zich in de publiciteit via pers, radio en televisie kritisch weerbaar aan het nederlands publiek voor te stellen.

drs. H. van Wieringen

376 blz.
f 17,50

Dit boek is van groot historisch belang omdat het een vrijwel uniek verschijnsel is, dat een privé-korrespondentie van een sovjetrussische burger met relaties in het buitenland kompleet bewaard is gebleven.
Babel werd in 1894 geboren, in 1939 gearresteerd en is vermoedelijk op 17 maart 1941 overleden.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

Verkrijgbaar:

Kalender 1971

De teksten zijn verzorgd door Dr. D. H. Prins en P. Krug.
Ontwerp: L. Frank.
Uitvoering: Drukkerij Storm.

f 5,50

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

Sociale wetenschappen en de sociale onrust in DE HOOFDSTAD

Dit artikel is een uitvloeisel van het feit, dat sociologen en hun opdrachtgevers zich meer verbazen over de aanwezigheid van konflikten dan over de afwezigheid daarvan. De Duitse socioloog Dahrendorf heeft eens opgemerkt, dat er op zijn minst even veel aanleiding is om zich te verbazen over de *afwezigheid* van sociale onrust.
Ik weet niet, hoe de toestand in Amsterdam zal zijn wanneer u dit leest. Stel dat op dat moment geen „bijzondere verschijnselen" zijn waar te nemen rondom het gebouw aan de Prinsengracht waar de justitie zetelt; alles is er rustig. Maar dat zou ons moeten verbazen, want juist die rust is een „bijzonder verschijnsel" en het zou veel minder bijzonder zijn wanneer op het moment dat u dit leest (of op welk ander moment dan ook) een grote menigte bezig was het gebouw te bezetten. De stellingen die officieren van justitie en rechters daar van tijd tot tijd poneren, geven immers alle aanleiding tot een forse boosheid.
Deze kleine introduktie, om u erop attent te maken, dat de aandacht van de wetenschap voor verschijnselen van sociale onrust minder vanzelfsprekend is dan het schijnt.

Sociale onrust kan van verschillend karakter zijn. Een van de manieren waarop enige tekening in de zaak gebracht kan worden, is uit te gaan van de vraag in hoeverre in verschijnselen van sociale onrust sprake is van bewegingen, groeperingen of organisaties *die een bepaald doel nastreven met bepaalde middelen.* Indien dat het geval is, is de achtergrond van de sociale onrust meestal gelegen in een tegenstelling tussen diegenen die dat doel nastreven met gebruikmaking van die bepaalde middelen, en diegenen die ofwel het doel verwerpelijk achten, ofwel de gehanteerde middelen, ofwel beide.
In onze tijd betekent dat meestal een tegenstelling tussen wat we zullen noemen „veranderaars" en „behouders". Vaak zullen ook de „behouders" voor enige verandering geporteerd zijn, maar ze willen niet zover gaan als de „veranderaars" of ze zijn het oneens met de gehanteerde middelen. Ook komt het voor, dat de „behouders" slechts de gehanteerde middelen aanvallen en in hun woorden wel het doel van de „veranderaars" onderschrijven. Maar in feite voelt men niet veel voor dat doel. Er wordt dan een aanval gedaan op de gehanteerde middelen — die vaak de enige middelen zijn waarmee het doel in kwestie bereikt zou kunnen worden. Een zinswending als: „Wij zijn het eens met de doelstellingen, maar de gehanteerde middelen kunnen niet door de beugel" komt ons maar al te bekend voor. De geest die eruit spreekt is dezelfde als die van waaruit bijvoorbeeld wordt gesteld dat het stakingsrecht wettelijk „geregeld" dient te worden.

Maar het kan ook voorkomen, dat in vormen van sociale onrust veel minder duidelijk een veranderpartij met veranderdoelstellingen onderscheiden kan worden. De sociale onrust neemt dan vormen aan als die van het zogenaamde *„relschoppen"*. Het aspekt van het geweldadige konflikt krijgt hier relatief meer aksent dan het aspekt van de strijd rondom maatschappelijke veranderingen. Het heeft zin om op deze wijze onderscheid te maken tussen verschillende vormen van sociale onrust, omdat dit onderscheid maatschappelijk van betekenis is. Immers, hoezeer ook grote delen van onze bevolking gekant mogen zijn tegen bijvoorbeeld de bezetting van een gebouw om onderwijsveranderingen af te dwingen, „relschoppers" vinden in bijna niemands ogen enige genade. Zodra „onbestemde groepen jongelui" het initiatief op straat na een demonstratie overnemen, haast praktisch iedereen zich om zich te distantiëren van de ruiteningooiers. We hebben het kunnen meemaken in juni 1966, en verschillende keren daarna. Zoals de sociale onrust rondom veranderdoelen *begrepen* kan worden uit die veranderdoelen en de belangen en waarden van de diverse maatschappelijke groeperingen met betrekking tot die doelen, zo moeten rel-achtige verschijnselen *verklaard* worden. Die verklaring tracht men vaak te vinden in een vooronderstelde „zucht naar avontuur eigen aan jeugd", in een altijd aanwezig reservoir van menselijke agressie, uit ongeïnteresseerdheid of uit verveling.

Men moet er op bedacht zijn, dat de „behouders" erbij gebaat kunnen zijn om ook die vormen van sociale onrust die duidelijk rondom veranderdoelen zijn ontstaan, te definiëren als relschopperij. Wanneer zij op dit punt de strijd om de publieke opinie weten te winnen, betekent dit immers een aanzienlijk verlies voor de „veranderaars". Wanneer de bezetters van het Mexicaanse Consulaat (deze bezetting werd door de bezetters als een middel gezien om meer publieke aandacht te krijgen voor de bloedige onderdrukking van de Mexicaanse studentenbeweging) afgeschilderd kunnen worden als plegers van lokaalvredebreuk heeft de partij van de behouders al heel wat gewonnen.
De keerzijde van de medaille is, dat de veranderaars soms trachten hun veranderideeën te doen postvatten bij wat zij zien als potentiële medestanders. In dit geval vindt dus geen distantiëring plaats, maar pogingen tot toenadering. Hiervoor is nodig, dat de veranderpartij in kwestie een bepaalde visie heeft op de relschopperij, en wel een visie waarin de relschopperij in verband kan worden gebracht met een bij de relschoppers bestaand onbehagen omtrent die maatschappelijke toestanden, die de veranderaars in kwestie nu juist willen veranderen. Aangezien dit echter een taktisch en strategisch gezien delikate handelwijze is, zal deze voornamelijk toepassing vinden bij die groeperingen of organisaties die weinig te verliezen hebben.
Een gaaf voorbeeld van de dubbelzinnigheid van deze materie is te vinden in de

mei-onlusten van 1968 in Frankrijk. In de loop van de mei-maand bleek een aanzienlijk deel van de tot dan toe voor geen enkele partij te winnen „blouson-noirs" zich snel te politiseren. Deze kategorie — in het Nederlands heten zij nozems; in Frankrijk zijn het vaak slachtoffers van jeugdwerkloosheid — begon in snel tempo steeds meer deel te nemen niet alleen aan de straatdemonstraties, maar ook aan ideologische diskussies. In de laatste week van mei slaagde het gezag er echter in om de straatdemonstraties meer het image te bezorgen van straatschenderij. De veranderpartij distantieerde zich toen uiterst snel van het straatgebeuren, waardoor zij zichzelf echter in diskrediet bracht, hetgeen op het niveau van de publieke opinie een definitieve nederlaag met zich mee bracht. Van groot belang is het nu om er op bedacht te zijn dat ook *wetenschappelijke* interpretaties van sociale onrust mede betrokken zijn of worden in de strijd om de *maatschappelijke* definiëring van sociale onrust. Uiteraard mogen we van de wetenschapsbeoefenaren verwachten dat zij op stringente wijze naar objektiviteit streven. Op weg naar die objektiviteit ondervindt met name de beoefenaar van de menswetenschappen een aantal problemen, waarvan we er hier twee willen noemen.

Het eerste probleem is gelegen in het feit, dat iedereen op weg naar volwassenheid een aantal houdingen, waarden, normen, meningen, gewoontes en dergelijke meer verwerft. Deze persoonlijke uitrusting is van invloed op wetenschappelijke interesses, probleemstellingen, materiaalkeuze. Maar bovendien bevatten uitspraken van beoefenaren van de menswetenschappen omtrent de werkelijkheid een element van *zelfbepaling*.

Een tweede probleem is gelegen in het feit, dat ook beoefenaren van menswetenschappen een plaats innemen in de samenleving, al willen sommigen het wel eens doen voorkomen alsof zij zich *buiten* het door hen bestudeerde 'objekt' bevinden. Een plaats in de samenleving nu is nooit neutraal, en wat dit voor de wetenschapsbeoefening betekent zullen we duidelijk maken aan de hand van de wetenschapsbeoefening rondom sociale onrust in Amsterdam.

Deze wetenschapsbeoefening is vrij magertjes, er heeft bijzonder weinig onderzoek plaatsgevonden. In een recent TV-programma, Gamma, maakte de socioloog Valkenburgh hierover enige opmerkingen: Nederland heeft een opvallend hoge dichtheid aan sociologen, maar desondanks bestaan er over sociale onrust in Amsterdam weinig konkrete gegevens. Dat vindt hij triest, en hij besluit met de uitroep: „Daar kan ik niet bij!"

Maar er valt wel iets meer over te zeggen. In het Rapport van de Commissie van Onderzoek Amsterdam, de kommissie die werd ingesteld na de onlusten van 1966, wordt ook gesignaleerd dat er meer onderzoek noodzakelijk is. Maar een in 1968 begonnen onderzoek-projekt is niet gerealiseerd (zie Volkskrant 1-9-1970, p. 9) omdat de voorstellen van het onderzoek-team niet goed vielen bij de hoofdstedelijke bestuurders. Die voorstellen vielen zelfs zo slecht dat de bestuurders er boos over werden en ze uitlegden als een soort provokatie. In de voorstellen werd ervan uitgegaan dat er spanningen waren in de stad, spanningen tussen groepen, groeperingen, organisaties. Die spanningen dienden onderzocht te worden als relaties tussen die groepen, groeperingen, organisaties. Aangezien ook de overheid betrokken was in het spanningsveld diende dus ook de overheid „objekt" van onderzoek te zijn (of delen ervan), en dat viel niet in goede aarde.

Het laat zich gemakkelijk raden wat wel in goede aarde zou zijn gevallen: een onderzoek naar de samenstelling van revolterende en rellende jongerengroeperingen plus onderzoek naar de voorwaarden waaronder revolte of rellen uitbreken, uitmondend in aanbevelingen aangaande strategische en taktische relpreventie. Partij A wil de wetenschap gebruiken om partij B te onderzoeken teneinde middelen te vinden om toekomstige sociale onrust te voorkomen. Veel sociaal-wetenschappelijk onderzoek behoort tot dit type; de resultaten zijn meestal navenant — van weinig wetenschappelijke waarde, maar er worden wel *gegevens* verzameld die voor partij A van belang kunnen zijn.

Het siert de Amsterdamse onderzoekers dat ze zich niet voor het karretje van een van de „partijen" hebben laten spannen. Want men moet niet vergeten dat de door onze overheden te doorlichten rebellerende, relmakende of protesterende groeperingen zelf niet over de middelen beschikken om onderzoek te doen verrichten naar strukturen en processen binnen de orde-handhavende sektor.

Nader onderzoek naar rebellerende of protesterende groeperingen lijkt niet de hoogste prioriteit te behoeven. De samenstelling, de doelstellingen, de strategieën zijn bekend, en worden door henzelf breed uitgemeten, geanalyseerd en geëvalueerd in de clubbladen. Ook over de rellenmakende kategorie is uit proces-verbalen en uit onderzoek door weekbladjournalisten voldoende bekend; vooral de werkende jongere die in een aan hem vreemde samenleving leeft en die zich er derhalve verveelt, treedt hier naar voren. Er valt veel fundamenteler onderzoek te doen, en het valt niet moeilijk een paar probleemstellingen op te stellen.

1) Waarom wordt er zo vaak over „jongeren" gesproken in verband met de Amsterdamse onlusten? Dat er vooral jongeren bij betrokken zijn is niet veel relevanter dan dat de legers van de oorlogvoerenden in de Tweede Wereldoorlog ook voornamelijk uit jongeren bestonden. Toch probeert niemand uit dat feit de Tweede Wereldoorlog te verklaren.

2) Hoe komt het dat belangrijke delen van onze bevolking zich niet thuis voelen in deze samenleving, hoe komt het dat zij deze samenleving niet als de hunne ervaren?

3) Waarom proberen „autoriteiten" (gemeentelijk, universitair, justitiëel) protesterenden of rebellerenden zo vaak te etiketteren als relmakers?

4) Waarom gebeurt dat juist door die „autoriteiten" die niet gekozen zijn, maar benoemd (burgemeester, officieren van justitie en rechters, universitaire hoogwaardigheidsbeklederS)? Waarom worden juist in die funktie mensen benoemd en niet gekozen? Hoe lopen de beslis-strukturen?

5) In hoeverre verschilt de houding van dergelijke autoriteiten t.o.v. allerlei 'items' van sociale verandering van andere bevolkingskategorieën? En wat is de macht of invloed van deze autoriteiten t.a.v. die items?

6) In hoeverre zijn welvaarts- en welzijnsverschillen van betekenis voor het ontstaan van de konflikten? Behoren de onderscheiden „partijen" in het konflikt tot verschillende welzijns- of welvaartskategorieën; hoe komt dat en welke gevolgen heeft dat?

7) Welke betekenis hebben de konflikten voor de onderscheiden items van sociale verandering? Kan men wat dit betreft spreken over een opbrengst of resultaat van de konflikten, zo ja welke zijn dat dan?

Hier ligt een groot en relevant terrein braak voor de sociale en andere menswetenschappen. De vraag is of binnen de huidige maatschappelijke machtsverhoudingen wel de mogelijkheid bestaat, om dergelijke problemen te onderzoeken.

Rudy Koopmans

KRITISCH

Proost

Geloof en gezondheid. Aldus luidde het thema van de jaarbijeenkomst van de Katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid, kort geleden in Utrecht gehouden.

Wat bedoelen ze daarmee, denkt een mens al snel, tenzij hij natuurlijk beschikt over het rotsvaste geloof dat hij kerngezond is, daartoe gesterkt door een doktersverklaring, die je natuurlijk ook maar moet geloven.

Het geheel laat op het eerste gezicht vragen open. Moet je als niet-gelovige (geloof je) twijfelen aan je geestelijke gezondheid, of bedoelen ze juist dat je als onwankelbare in het geloof je eens moet laten nakijken? Of zou het ongezond zijn te geloven dat geloof je geestelijk volksgezond houdt?

Eén der inleiders, dr. Sporken (directeur van het mgr. Bekkers Instituut) maakte het probleem niet geheel doorzichtig, toen hij opmerkte dat de pastor een reele bijdrage kan leveren in de zorg voor de geestelijke volksgezondheid en dat anderzijds binnen de geestelijke gezondheidszorg de mogelijkheden voor pastorale zorg rijkelijk aanwezig zijn. Gelukkig was er een zenuwarts onder de inleiders om orde op zaken te stellen. De Gooi- en Eemlander tekende uit de mond van de heer M. Wertenbroek op: *Men kan geestelijke gezond zijn zonder geloof en het geloof wordt niet onthouden aan wie geestelijk gestoord is.* Dat klinkt gezond. Maar wat te denken van deze duistere stelling: *„Al is het geloof gezond, er bestaan ongezonde geloofsopvattingen waar de Heilige Geest blijkbaar geen andere remedie tegen heeft dan het gezonde verstand en dat moeten we dan ook gebruiken".*

Toch maar eens voorleggen aan de Humanistische Stichting voor de Geestelijke Volksgezondheid wanneer deze op zijn jaarlijkse toogdag zal praten over *humanisme, op uw gezondheid!*

Woningnood

Hoe zou onze woningnood snel zijn opgelost als we ieder die dat wilde de gelegenheid gaven zelf zijn huis te bouwen. Het behoeft dan niet meer grond te kosten dan het huidige systeem, na 5 jaar zou de mens weer deze kunst bemeesterd hebben, tegenwoordig zo eenvoudig door de bouwplatenindustrie en zou tevens de huidige monotonie in de woningbouw verdreven zijn. Het is de basis voor niet-autoritaire architectuur. De mushroom villages in Turkije en bidonvilles in Noord-Afrika bewijzen dat dit bij een zelfs technisch minder ontwikkelde bevolking heel goed kan. Het wacht slechts op een kleine stimulering van de overheid om in onze maatschappij uit te groeien tot een ongekende creativiteitsontplooiing van de massa, die tevens verantwoordelijkheid aankweekt en vrije tijd tot een zegen maakt, terwijl het bouwen van zijn eigen huis één van de prachtigste mogelijkheden is voor menselijke expressie. En en passant lossen wij één van de schrijnendste problemen van onze tijd op zonder ingewikkelde maatregelen.

Dit schrijft Ton Alberts in het jongste nummer van Lemuria, een uitgave van het meditatiecentrum „de kosmos" (voorheen jongerencentrum „Fantasio", en daarvoor Buurtclubhuis „Het Anker"). En nu vraagt u zich af: is dit humor of de hoogste graad van onbenul die door mediteren kan worden bereikt.

Om het juiste antwoord hierop te vinden gaan we eerst trachten een keus te maken uit de volgende beweringen:

a) woningnood is een te ernstig probleem om er grappen over te maken;

b) woningnood is als probleem niet ernstig genoeg om er grappen over te maken;

c) woningnood als grap is een ernstig probleem;

d) woningnood is een grap, maar de mensen maken er een probleem van.

Kiest u voor c) of d) ga dan direkt naar de gevangenis, ga niet langs „af" en u ontvangt geen *f* 200,— ineens.

U kiest echter voor a) of b), u beschouwt de woningnood helemaal niet als grap, maar zoekt het eerder in het mediteren van Ton. Ga door naar de volgende beweringen:

e) waar mediteren al niet toe kan leiden . . . ;

f) mediteren en mediteren is twee;

g) wie zegt te mediteren, mediteert niet;

h) wie mediteert kan beter z'n mond houden;

i) wie mediteert heeft geen last van de woningnood;

j) al mediterend lost men de woningnood niet op;

k) wie uitgemediteerd is voelt de woningnood weer.

Welke bewering u ook kiest, u gelooft dus niet dat Ton zat te mediteren toen hij zijn stuk „Groeien naar Aquarius" (waaruit bovenstaand citaat) schreef.

Dat maakt het geheel alleen maar moeilijker. Hij was dus bij zijn volle verstand? Zelf weten, maar u hebt nog steeds keus uit de volgende beweringen:

l) mediteren kan een voor de intelligentie schadelijke uitwerking hebben;

m) na het mediteren ziet men alles opeens veel rooskleuriger;

n) mediteren werkt niet verslavend, maar het kan leiden tot kletsen, onzin praten;

o) mediteren bevordert kennis van zaken niet;

p) gewoon rustig nadenken heeft ook z'n voordelen.

Je ware

Waarom is de r.k. kerk de enig ware? Omdat ze het zegt en omdat het zo is. Waarom — daarom. Kinderlijk eenvoudig, zeggen Duitse kinderen, die op hun weg tot het geloof bijgestaan worden door het boekwerkje „Zeichnungen zum katholischen Katechismus". Dit door de uitgeverij Vom Ehrenwirth gepubliceerde leermiddel is op vele lagere school-banken te vinden, volgens het aan ons verwante blad Die Freigeistige Aktion, bij het godsdienstonderwijs. Een greep uit de inhoud:

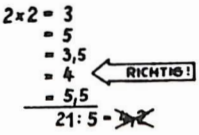

Rekenvoorbeeld: er kan maar één ware kerk zijn. Alle anderen zijn in meer of mindere mate fout.

En men zal moeten toegeven: dit is inderdaad de weg om tot het geloof te komen.

* *

Theo Thijssen is op het ogenblik „in" maar merkwaardigerwijs is het vrijwel alleen „Kees de Jongen", waar de belangstelling naar uitgaat. De rest wordt niet verkocht en dat is jammer. Vooral spijt me dat voor „Het taaie Ongerief".

Het taaie ongerief is in dit boek het kledingprobleem in een arm gezin. Eén taaie steeds terugkerende ellende van altijd in afleggers van anderen te moeten lopen, vermaakte, te kleine of te grote spullen aan te hebben, waar je je niet op je gemak in voelt en wanneer er dan eens iets nieuws aangeschaft werd, dan was er meestal iets mee, wat ieder plezier toch weer vergalde. Ik geloof, dat niemand ooit helemaal aan dit „taaie ongerief" ontkomt. In de meeste gezinnen speelt kleding toch wel een rol, dacht ik, vooral als er kinderen zijn.

Vroeger naaide ik bijna alles voor mijn kinderen zelf, liefst diep in de nacht, als iedereen sliep, want dan was het zo lekker rustig in huis. Geen telefoon, geen bel, geen gepraat om me heen, heerlijk, en een paar sterke koppen koffie zorgden er wel voor, dat ik wakker bleef. Dat was altijd tot volle tevredenheid van de geachte cliëntele maar desondanks hoor ik nu, na jaren, hoe ze zich soms opgelaten voelden, omdat zij broeken met wijde pijpen moesten dragen, terwijl nauwe broeken de mode waren. Ja, gunst, ik had nu eenmaal dat patroon van die wijde broeken en dat ging reuze makkelijk; 't zat altijd goed en 't was stukken goedkoper dan die gekochte stretchbroeken. Bovendien waren mijn spruiten nogal sleets. Maar dat was dan verkeerd, achteraf.

Mijn moeder, die één van de zeven dochters van mijn grootouders was, wist me vroeger de meest gruwelijke verhalen op te dissen van het taaie ongerief bij hen thuis. Ze woonden op een dorp en droegen altijd zelf gebreide kousen, waaraan ze als ze uit school kwamen altijd eerst de nodige naadjes moesten breien voor ze mochten gaan spelen.

Op een keer, 't was tegen Sinterklaas, kreeg mijn grootmoeder bericht, dat een paar oude nichten, die een manufakturenwinkeltje dreven, een cadeautje hadden voor mijn moeder en haar twee jaar oudere zuster en of de meisjes het na schooltijd maar even wilden komen halen. Mijn moeder, die niet zo heel veel vertrouwen had in de geschenken van de beide oer-zuinige nichten, bleef liever bikkelen en besloot af te wachten, wat haar zuster thuis zou brengen. Die kwam aan met een vrij groot pak en een ontzettend zuur gezicht. Uit het pak kwam een hoed, een lelijke, ouderwetse, blauwe hoed. Mijn tante zette hem op en mijn moeder sloeg zich op de dijen van 't lachen. Zoiets afschuwelijks had ze nog nooit gezien en ze sprong uitgelaten om de ongelukkige heen, die huilde en stampvoette van woede. De volgende dag ging mijn moeder naar het winkeltje, vol verwachting, toch wel, want iets lelijkers dan haar zuster gekregen had bestond niet, dus zij was in ieder geval beter af.

In een donker achterkamertje lag iets op tafel. Mijn moeder kreeg opeens een angstig voorgevoel, maar dat kon niet, er zou nog wel iets anders liggen. Er lag niets anders, alleen maar die hoed, net zo een als haar zuster gekregen had maar dan in 't bruin. Zonder te bedanken rende ze ermee de deur uit. Iedere boom, waar ze langs moest kreeg een mep met de hoed, die thuis als een vormeloos vod op tafel gekeild werd.

Mijn tante kwam niet meer bij van plezier en mijn grootmoeder, ijzig, boog en drukte de hoed weer in model en zo moest mijn moeder ermee terug naar de nichten om te bedanken, want dat had ze immers niet gedaan!

Er hielp geen lieve moederen aan, ze moesten hun hoeden dragen, de hele winter door, tot het voorjaar hen ervan verloste.

Ans Spigt